

УДК 374:004

DOI: [10.35619/pse.vi4.65](https://doi.org/10.35619/pse.vi4.65)

Тарас КУШНІР

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Львівського національного університету імені Івана Франка,

м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0003-1643-2273

e-mail: taras_kushnir@ukr.net

ОНЛАЙН-КУРСИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЧИ ОСВІТНІЙ СПАМ?

Анотація. Стаття присвячена розгляду сутності неформальної освіти, розвиток якої в сучасних реаліях відзначається як дуже динамічний та активний. Визначено, що серед причин активного поширення неформальної освіти є: 1) її затребуваність з боку формальної освіти задля відповідності акредитаційним критеріям освітніх програм; 2) цілеспрямовані дії зацікавлених осіб у дискредитації формальної системи вищої освіти; 3) швидкий результат; 4) доступність фактично 24/7; 5) пандемія коронавірусу, пандемічні обмеження та неготовність до них системи формальної освіти.

Водночас в статті обґрунтовано умови розробки ефективного онлайн-курсу, до яких віднесено: 1) унікальний контент; 2) якісні, унікальні та релевантні змісту лекцій завдання для тестового контролю; 3) залучення до відеолекцій відомих та популярних людей в галузі; 4) комбіноване використання водночас з відеолекціями і SCORM-технологіями; 5) визначення реальних затрат часу, необхідного для проходження курсу і, відповідно, зазначення цього часу у сертифікаті за підсумками. Ці рекомендації необхідні для того, аби «відсіяти» від проходження курсів «мисливців за сертифікатами» та залишити лише високомотивованих слухачів, які відчують реальну граничну корисність від проходження кожного онлайн-курсу.

Ключові слова: неформальна освіта, формальна освіта, онлайн-курс, відеолекція, тестові завдання, освіта дорослих, сертифікат.

Постановка проблеми. Актуальність диференціювання форм та засобів здобуття освіти стала очевидною з самого початку введення пандемічних обмежень на початку весни 2020 року. Традиційна система освіти в значній мірі виявилась не готовою до переходу очної форми навчання у синхронний віддалений або дистанційний формат. Причини цьому очевидні – це і низька мотивація педагогічних працівників до застосування інновацій в освітньому процесі, і відсутність передумов до освоєння технологій дистанційного навчання в умовах очної освіти та і невисокий рівень цифрових навичок. Однак, вже у вересні 2020 року більшість проблем було усунено, освітній процес у більшості закладів освіти було організовано доволі ефективно.

Однак період пандемічних обмежень істотно вплинув на швидке зростання популярності тих форм освіти, які швидше за традиційну систему змогли адаптуватись до віддаленого формату. Значними темпами зростав запит на отримання нових знань у віддаленій формі. В такій ситуації більшість форм

неформальної освіти опинились у виграшній ситуації, порівняно з традиційною формальною освітою. Неформальна освіта давно використовувала платформи для віддаленого навчання, однак вони не користувались такою шаленою популярністю. Однак, не варто говорити про те, що буму на неформальну освіту посприяла лише пандемія. Ми вважаємо, що ключовим чинником, який обумовив високу динаміку зростання сфери неформальної освіти, є сучасний акредитаційний процес у вищій школі. Однією із істотних вимог сучасної акредитації освітніх програм є визнання результатів неформальної та інформальної освіти у традиційному освітньому процесі у формальній освіті. Таким чином, формальна освіта стала своєрідним заручником неформальної та змушена підштовхувати своїх здобувачів до неформальної освіти, аби мати відповідність цьому критерію вимог акредитаційної експертизи.

Вважаємо, що названі чинники зростання популярності неформальної освіти та онлайн-курсів зокрема не є конструктивними і не визначають природності її розвитку. У процесі дослідження було проаналізовано різні платформи та зміст курсів різних напрямів та галузей і визначено, що більшість із них орієнтовані на слухачів, які абсолютно не обізнані в тематиці курсів, а для слухачів, які хочуть посилити свої вміння, більшість таких курсів непридатні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття неформальної освіти в дискурсі сучасної педагогічної науки найчастіше трактується як можливість для посилення своїх компетенцій та засвоєння нових результатів навчання дорослими людьми. Зокрема, питанням неформальної освіти дорослих присвячено чимало праць таких українських науковців як Н. Павлик [17], В. Сидоренко, І. Шоробура, А. Пономаренко, М. Дей, О. Джус [7], О. Бабакіна, Ю. Блудова [9], Л. Ващенко [10], Л. Лук'янова, О. Аніщенко [14], Ю. Махновець [15], М. Вовк, С. Ходаківська, Л. Турчин, Н. Смолікевич та іноземних – Е. Форесто [4], А. Соуто-Сейхо, А. Естевес, В. Іглесіас-Фустес, Гонсалес-Санмамед [6].

Крім цього, дослідження впливу пандемії коронавірусу COVID-19 на розвиток неформальної освіти здійснювалось у наукових працях Ш. Гонсалес, Х. Бонол, Л. Кастільйо [2]. Важливим є питання з'ясування ролі неформальної освіти у забезпеченні розвитку національної економіки, підвищенні ефективності її функціонування та забезпечення сталого розвитку. Зазначені аспекти проблематики досліджувались у працях С. Адамса, Т. Фареллі, Дж. Голанда [1], Л. Дмитришин та А. Кондрацької.

Натомість питанням функціонування окремих елементів та форм неформальної освіти в українському науковому дискурсі зустрічається вкрай обмаль. Хоча варто відзначити зусилля Н. Дегтярьової, О. Гонтар та Г. Вернидуб у з'ясуванні питань, пов'язаних із функціонуванням масових відкритих онлайн-курсів, та Ю. Махновець у дослідженні особливостей застосування тренінгів процесі професійної підготовки вчителів.

Варто зазначити, що вітчизняний науковий контент здебільшого має позитивний компліментарний характер. Не винятком є і дослідження питань, присвячених неформальній освіті. Можемо стверджувати, що ретельна комплексна оцінка негативних проявів різних форм і методів неформальної освіти практично відсутня, що актуалізує ту нішу для дослідження, яку ми прагнемо заповнити, з'ясовуючи характер та цінність знань, отриманих за допомогою однієї із форм неформальної освіти – онлайн-курсів.

Мета статті – обґрунтувати переоцінку ролі та значення відкритих онлайн-курсів у сучасній системі освіти України та розробити рекомендації щодо створення якісних та ефективних онлайн-курсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток неформальної освіти в Україні переживає період активного розвитку та насичення ринку. Можна звернути увагу на те, що в умовах ненасиченого ринку, коли попит переважає пропозицію, споживач готовий купувати товар, навіть, якщо цей товар неналежної якості. Перш, ніж з'ясовувати ключові аспекти розвитку, визначимо, що насамперед варто розуміти під поняттям «неформальна освіта» (таблиця 1).

Таблиця 1

Сучасні трактування поняття «неформальна освіта»

	Автор	Тлумачення терміну
1.	Adams S., Farely T., Holland J.	Неформальна освіта – освіта, яка відбувається поза формальним навчанням [1, с. 119].
2.	Denkowska Sabina, Fijorek Kamil, Węgrzyn Grażyna	Неформальна (випадкова) освіта – це інституціоналізований процес, що відбувається поза формальною системою кваліфікацій і веде до отримання кваліфікацій, визнаних у певній установі (на робочому місці, в організації тощо) або в обмеженій групі пов'язаних установ, що не змінює рівень освіти. Неформальна освіта зазвичай веде до розвитку, розширення та набуття навичок у різних сферах професійного, соціального та культурного життя [3, с. 86].
3.	Foresto E.	Неформальне навчання – будь-яка організована, систематична освітня діяльність, яка здійснюється поза рамками формальної системи для надання вибраних типів навчання окремим підгрупам населення [4, с. 29].
4.	Manurung Paisal, Karimaliana, Ansi Rahma Yunita, Harahap Dian	Неформальна освіта – це освіта поза формальною освітньою діяльністю, яка здійснюється в процесі набуття навичок і досвіду [5, с. 288].

5.	Souto-Seijo Alba, Estévez Iris, Iglesias Fustes Verónica, González-Sanmamed Mercedes	Неформальна освіта – заходи, організовані різними установами за межами формальної системи освіти. Вони призначені для задоволення потреб у навчанні певних груп населення, щоб навчання, яке надається, було краще адаптоване до особистості та її особливостей. Проведення неформальної діяльності може або не може призвести до отримання сертифіката як символу отриманого навчання. Системи неформальної освіти менш бюрократизовані та структуровані поза законодавчою інституційною системою, тому вони більш гнучкі [6, с. 95].
6.	Закон України «Про освіту»	Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [12, стаття 8].
7.	Бабакіна О., Блудова Ю.	Неформальна освіта – це організована систематична навчальна діяльність поза рамками формальної системи [9, с. 20].
8.	Ващенко Л.	Неформальна освіта, орієнтована на задоволення конкретних освітньо-культурних потреб різних соціальних, професійних, демографічних та інших груп населення [10, с. 24].
9.	Савельєв Є. В.	Неформальна освіта – освіта, що необов’язково має організований та систематичний характер, може здійснюватися поза межами організованих освітніх закладів [18, с. 230].
10.	Співак Я.	Неформальна освіта – це освіта, що інституалізована, спланована власне суб’єктом освітньої діяльності [19, с. 46].
11.	Лук’янова Л. Б., Аніщенко О. В.	Неформальна освіта – це структуровані програми, які формально не визнаються національними системами освіти, здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках), під час індивідуальних занять з репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням документа. У розвинених країнах, як правило, система неформальної освіти займає один і той самий щабель із формальною, а іноді й вищий за значимістю,

		оскільки саме тут людина опиняється в оптимальних умовах для розвитку свого творчого потенціалу [14, с. 14].
12.	Махновець Ю.	Неформальна освіта є одним із видів освіти, що пропонує альтернативні й гнучкі організаційні форми, додатковий або принципово новий зміст, варіативні програми і зручні терміни навчання, які можуть допомогти вчителям початкової школи адаптуватися до динамічних умов становлення Нової української школи [15, с. 174].
13.	Павлик Н.	Неформальна освіта – процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [17, с. 16].
14.	Рада Європи	Неформальна освіта – цілеспрямований добровільний освітній процес, який відбувається в різних середовищах, де навчання не обов'язково є єдиною діяльністю. Її параметри можуть відрізнятися і діяльність може здійснюватися з боку «оплачуваних» координаторів навчання (наприклад, молодіжних тренерів) або волонтерами (наприклад, молодіжними лідерами). Діяльність планується, але не може бути організована відповідно до звичайної програми. Вона часто спрямована на конкретні групи. Документуються та оцінюються навчальні досягнення нетрадиційними способами [13, с. 11].
15.	Проект «Європейський Центр знань і молодіжної політики»	Неформальна освіта – це будь-яка освітня діяльність, яка відбувається поза системою формальної освіти. Неформальна освіта є невід'ємною частиною концепції навчання впродовж життя, яка забезпечує набуття та підтримку молодими людьми та дорослими навичок, умінь і схильностей, необхідних для адаптації до середовища, яке постійно змінюється. Її можна здобути за особистою ініціативою кожного індивіда через різні навчальні дії, що відбуваються поза формальною освітньою системою. Важливу частину неформальної освіти здійснюють неурядові організації, які займаються громадською та молодіжною роботою [8].

Доцільність розгляду такої значної кількості різних трактувань та підходів до розуміння поняття «неформальна освіта» обумовлена багатогранністю змістовного наповнення цієї категорії з визначенням основних напрямів та інституцій, які її забезпечують. Як бачимо, методологічний процес дослідження цієї категорії доволі різноманітний та суперечливий. Так, у визначеннях Бабакіної О., Блудової Ю., Foresto E., Souto-Seijo Alba, Estévez Iris, Iglesias Fustes Verónica, González-Sanmamed Mercedes зазначається, що неформальна освіта є організованою поза межами формальної, водночас у визначенні Савельєва Є. В. зазначається, що неформальна освіта не обов'язково є організованою та систематизованою. Також у низці визначень стверджується, що неформальна освіта – це будь-яка освітня діяльність поза межами формальної освіти. Однак, у сучасному педагогічному дискурсі присутньою є ще категорія інформальної освіти (самоосвіти), яка також може відбуватись поза межами формальної. Такі методологічні неточності в значній мірі і спричинили необхідність демонстрації такого широкого переліку трактувань досліджуваної категорії.

Варто зауважити, що в сучасному розумінні неформальна освіта «є інституційною, цілеспрямованою та є додатковою, альтернативою та/або доповненням до формальної освіти в процесі навчання впродовж життя. Вона може бути короткочасною, низької або високої інтенсивності, зокрема у вигляді короткотермінових курсів, семінарів, практикумів, практичних занять. Неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень для учасників, часто не обмежена в часі» [7, с. 9].

Водночас, варто подискутувати з приводу того, чи спроможна неформальна освіта стати альтернативою формальній освіті без інституціалізації форм комунікації та контролю результатів навчання. Так, за логікою Є. Савельєва, який стверджує, що «заклади чи організації, що займаються неформальною освітою, зазвичай, не присуджують кваліфікацій і не провадять формального оцінювання навчальних досягнень учасників. У цьому секторі найчастіше застосовують інноваційні підходи, апробують новаторські методики та технології навчання» [18, с. 230], можна припустити, що неформальна освіта має на меті посилення кваліфікації та компетенцій здобувача більш ефективними методами, ніж у формальній освіті, але без відповідного документального оформлення. Водночас Закон України «Про освіту» (див. визначення б у таблиці 1) допускає присвоєння часткових кваліфікацій. Це невелике доповнення до тлумачення неформальної освіти максимально ефективно сприяє її розвитку та створює відчуття отриманого результату, підтвердженого тим чи іншим сертифікатом.

Виникає природне запитання, чому сьогодні на ринку освітніх послуг України активно розвиваються різноманітні організації, які провадять освітню діяльність на засадах саме неформальної освіти? Вважаємо, що цьому сприяє низка чинників:

1) у додатку до наказу Міністерства освіти і науки України № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 11.07.2019, визначено критерії відповідності якості освітньої програми, критерій 3 «Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання» містить вимогу визначення чітких та зрозумілих «правил визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, що є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми» [16].

Саме цей момент у вимогах до акредитації освітніх програм для формальної освіти вважаємо ключовим у екстенсивному розвитку різноманітних форм неформальної освіти. Власне, ця вимога спровокувала зацікавленість освітніх закладів у необхідності інтегрувати доступні можливості неформальної освіти в процес реалізації своїх освітніх програм. Варто зазначити, що під час акредитації Національним агентством з забезпечення якості вищої освіти на аспект визнання результатів неформальної освіти у процесі реалізації освітньої програми експерти Агентства звертають особливу увагу;

2) довготривала цілеспрямована кампанія, орієнтована на зниження довіри до вітчизняної системи формальної освіти (зокрема вищої), у напрямі значної кількості «вкидів» фраз, на кшталт, «в університетах нічого не вчать», «в університетах вчать лише теорію», «зі своєю вищою освітою ти не знайдеш нормальну роботу», «у закладах вищої освіти неможливо вчитись без хабарів» тощо. Таким чином, довгий час відбувалось знецінення системи вищої освіти в Україні. Відповідно, на противагу чомусь негативному має рано чи пізно з'явитись якась альтернатива. Такою альтернативою в сучасних умовах стають різноманітні курси, тренінги, вебінари тощо;

3) очікування швидкого результату. Молодь 2000-х в багатьох випадках прагне отримувати все і зараз. Система формальної освіти вибудована таким чином, що для здобуття кваліфікації необхідно витратити чимало часу. Натомість курси, вебінари чи тренінги обіцяють дати результат вже і негайно. Недобросовісне інформування не передбачає надання пояснень, що для швидкого ефективного результату, потрібні знання, накопичені формальною освітою;

4) доступність, можливість отримувати знання та доступ до навчальних матеріалів без вступних випробувань, безкоштовно, онлайн, не витрачаючи ні грошей, ні часу на відвідини закладу освіти. Сьогодні функціонує багато платформ, що пропонують різноманітні безкоштовні онлайн-курси (наприклад PROMETHEUS, ВУМ online, EdEra, Освітній хаб міста Києва тощо), для початку навчання достатньо лише зареєструватись на сайті, вибрати курс та почати навчання;

5) пандемія коронавірусу та відповідні обмеження, пов'язані з нею. Варто зазначити, що вітчизняна система освіти не була готова до тих викликів, які

постали перед нею на початку пандемії. Перехід на дистанційний формат був доволі складним та не завжди ефективним, що часто знижувало рівень задоволення здобувачів освіти отриманою послугою. Неформальна освіта давно протестувала формат дистанційного асинхронного навчання, тому її продукт виявився в набагато кращій обгортці, ніж продукт традиційної формальної освіти.

Найбільш повно визначає перелік організаційних форм неформальної освіти Н. Павлик у монографії «Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів», до яких відносить «екскурсійні тури, освітній туризм, стажування, спеціалізовані конференції, семінари, презентації, тренінги, курси, студії, майстер-класи, творчі майстерні, круглі столи, відеолекторії, об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, створення та послуговування мережевими бібліотеками, Інтернет-сервісами та цифровими ресурсами загальнокультурного характеру, організація спільної діяльності, секції, гуртки, клуби, волонтерська діяльність, культурні ініціативи, театри, колективи художньої самодіяльності, вуличні університети, діалогові групи, публічні дискурси, участь угромадських рухів та організаціях, недільні школи, дистанційне навчання, онлайн навчання, курси для отримання нової професії, виїзні заняття, «компенсаційні програми», спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини (як-от: тренінги/курси особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування, йоги, взаємин між статями тощо)» [17, с. 59].

Предметом нашого аналізу обираємо лише таку форму неформальної освіти як «навчальні онлайн-курси». Щодо оцінки того, яким повинен бути навчальний онлайн-курс, варто погодитись із мексиканською дослідницею Л. Кастільйо, яка стверджує, що «навчальний онлайн-курс не виникає в результаті передачі того, що дається під час очного заняття, а радше вимагає роботи експертів з освіти, щоб створити для нього відповідну структуру, відслідковувати роботу на кожному етапі та забезпечити послідовність навчання з якісними ресурсами, які дозволять студенту отримати задовільний досвід навчання» [2, с. 351].

У контексті аналізу онлайн-курсів як елементів неформальної освіти, на наш погляд, ключовим проблемним аспектом є переоцінка їх важливості, цінності та, особливо, вагомості результатів. Що ми маємо на увазі? Типовим алгоритмом для онлайн-курсів є: прослуховування лекцій, проходження тестів та отримання сертифікату (за умови отримання певної кількості балів під час проходження тестових завдань). Значна частина платформ, на яких розміщені такі онлайн-курси, фіксують години тривалості курсу та кредити ЄКТС, відповідно вказуючи їх у сертифікатах за результатами. Як засвідчив їх аналіз, у значній кількості випадків така кількість годин є надто перебільшена та необґрунтовано визначена, бо не відповідає тому часу, який необхідно затратити

при проходженні таких курсів.

На наш погляд, проходження будь-яких навчальних онлайн-курсів може бути ефективним за умови високої мотивації слухача до отримання нових знань. Для цього такі курси повинні забезпечувати подачу таких знань, які неможливо отримати у формальній освіті чи із доступних інформаційних джерел. Бо, якщо вибір мотивованого слухача буде між онлайн-курсом та книгою, яка містить увесь зміст онлайн-курсу, то вибір на користь однієї із альтернатив не буде очевидним. У такому випадку онлайн-курс не має суттєвих переваг перед книгами. Якщо ж мотивацією слухача курсу є виключно отримання сертифіката і зміст курсу дає змогу таку мотивацію застосувати (зміст є простим та неунікальним), то, вважаємо, що створення таких курсів є нічим іншим як запам'ятовуванням освітнього онлайн-простору. Створення таких курсів тільки унеможливило вибір зацікавлених споживачів у якісному продукті. Крім того, не унікальний контент онлайн-курсу створює передумови для порушення слухачами академічної доброчесності при проходженні тестового контролю, дозволяє знайти йому швидко вірні відповіді у пошукових системах, тим самим, даючи можливість отримати сертифікат людям, які абсолютно не засвоїли матеріалу курсу та не набули якихось нових знань чи компетенцій.

Вважаємо, що ключовими аспектами запоруки створення якісного онлайн-курсу є:

1) абсолютно унікальний контент, який буде орієнтований не на масового споживача, а на фахівця, який відчуває потребу у додатковому «прокачуванні» своїх умінь та навичок. При цьому зміст онлайн-курсів повинен бути абсолютно відмінним від змісту тих курсів, що викладаються у формальній освіті, практико орієнтованим з розглядом конкретних кейсів та рецептів вирішення проблем. На жаль, більшість курсів є істотно теоретизованими, що робить їх лише копією тих, що викладаються у формальній освіті;

2) якісно розроблені тестові завдання, розв'язування яких неможливе за схемами традиційних лайфхаків (наприклад, коли здебільшого вірним є варіант «всі відповіді вірні», або вірним є найдовший варіант із запропонованих, або неправильні відповіді аж занадто очевидні) чи з допомогою пошуковиків;

3) залучення реально відомих, популярних у своїй галузі спікерів для того, аби навіть «шукачі сертифікатів» зупинились на перегляді відеолекцій;

4) комбіноване використання SCORM-технологій та традиційних відеолекцій;

5) визначення реальних затрат часу на проходження курсу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Зважаючи на думку про те, що «на сьогодні неформальна освіта є затребуваною. Причинами попиту на масові відкриті онлайн-курси є недостатня узгодженість пропонованого змісту навчання у закладах загальної середньої та закладах вищої освіти сучасним вимогам до компетенцій випускників, а також неактуальність окремих

компонентів компетентностей осіб, які отримали освіту раніше» [11, с. 22], спостерігаємо бурхливий розвиток різних форм неформальної освіти, зокрема відкритих онлайн-курсів. Враховуючи результати аналізу змісту багатьох курсів, можемо стверджувати, що ключової проблеми більшість із них не вирішує, не надаючи ні додаткових компетентностей, ні вмінь, ні навичок, відмінних від тих, що забезпечує сучасна формальна освіта. Через високий попит на легку та доступну освіту поширення онлайн-курсів відбувається дуже швидкими темпами. Таке зростання відбувається екстенсивним шляхом, збільшується кількість, однак ця кількість не позначається на якості курсів. Відповідно, свій попит споживач задовольняє формально, часто здійснюючи вибір практично «наосліп» із тієї значної кількості альтернатив, що пропонуються. Також вважаємо, що заспамленість середовища неформальної освіти має тенденцію до ще більшого поширення, оскільки масове розчарування пропонованими продуктами ще не настало.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у продовженні дослідження ефективності різноманітних форм неформальної освіти, особливо тих, що масово поширюються в мережі Інтернет – зокрема, вебінарів, тренінгів, коуч-сесій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adams S., Farelly T., Holland J. Non-formal Education for Sustainable Development: A Case Study of the «Children in the Wilderness» Eco-Club Programme in the Zambezi Region. *Journal of Education for Sustainable Development*. 2020. Volume 14, Issue 2. P. 117-139. <https://doi.org/10.1177/0973408220980871>. (дата звернення: 06.01. 2025)
2. Castillo Lucía Mendoza. Lo Que La pandemia enseñó sobre la educación a distancia. What the Pandemic Taught Us about E-learning. *Rlee Nueva Epoca*. 2020. Vol. L, Numero Especial. P. 343-352. URL: https://ri.iberro.mx/bitstream/handle/iberro/4944/RLEE_50_03NE_343.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 06.01.2025).
3. Denkowska Sabina, Fijorek Kamil, Węgrzyn Grażyna. Formal and Non-Formal Education and Training As an Instrument Fostering Innovation and Competitiveness in EU Member Countries. *Journal of Competitiveness, Universia Holding*. Vol. 12, No. 3, 2020. P. 82-98. URL: <https://wir.ue.wroc.pl/info/article/WUT0f086a67ae1f4a4cb343f14010de7f6b/Publication+%E2%80%93+Formal+and+Non-Formal+Education+and+Training+As+an+Instrument+Fostering+Innovation+and+Competitiveness+in+EU+Member+Countries+%E2%80%93+Wroclaw+University+of+Economics+and+Business?ps=20&lang=en&pn=1&cid=150322> (дата звернення: 06.01. 2025).
4. Foresto E. Aprendizajes formales, no formales e informales. Una revision teorica holistica. *Context osde Educación*. 2020. No. 29 (21). P. 24-36. URL: https://ri.conicet.gov.ar/bitstream/handle/11336/145203/CONICET_Digital_Nro.c6f0e246-605c-469e-ae62-5c7ab3bb1503_A.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 06.01.2025).
5. Manurung Paisal, Karimaliana, Ansi Rahma Yunita, Harahap DianAnggraini, Ginting Datulina, Subagiharti Heni. The Involvement of Non-formal Education in Students' Learning Needs during the COVID-19 Epidemic. *International Journal for Educational and Vocational Studies*. 2021. Vol. 3, No. 4. P. 287-292. URL: <https://ojs.unimal.ac.id/ijevs/article/view/5901/3005> (дата звернення: 06.01.2025).

6. Souto-Seijo Alba, Estévez Iris, Iglesias Fustes Verónica, González-Sanmamed Mercedes. Entre lo formal y lo no formal: un análisis desde la formación permanente del profesorado. *Educar*. 2020. Vol. 56/1. P. 91-107. URL: <https://educar.uab.cat/article/view/v56-n1-souto-estevez-iglesias-gonzalez/1095-pdf-es>. (дата звернення: 06.01.2025).
7. Sydorenko V., Shorobura I., Ponomarenko A., Dei M., Dzhus O. Application of technologies of formal and non-formal education for continuous professional development to the modern specialist. *Revista Tempos e Espaços em Educação*. 2020. Vol. 13, No.32. P. 1-24. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7641450>. (дата звернення: 06.01.2025).
8. The European Knowledge Centre for Youth Policy. URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/glossary> (дата звернення: 06.01.2025).
9. Бабакіна О., Блудова Ю. Використання ресурсів неформальної освіти як фактора успішної професійної самореалізації майбутнього вчителя. *Людиознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. №12 (44). С. 18–22. URL: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/300/279> (дата звернення: 06.01.2025).
10. Ващенко Л. І. Підготовка фахівців для роботи з дорослими у сфері неформальної освіти. Трансформації української школи. 2019. № 4(187). С. 24-27. URL: <http://isr.poipro.pl.ua/article/view/175309/178233> (дата звернення: 06.01.2025).
11. Дегтярьова Н., Гонтар О., Вернидуб Г. Ставлення до масових відкритих онлайн-курсів як форми неформальної освіти. *Фізико-математична освіта*. 2021. № 6. Том 32. С. 18-22. URL: <https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/132/84> (дата звернення: 06.01.2025).
12. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017, № 38-39. С. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 06.01.2025).
13. Знак якості Ради Європи для молодіжних центрів. URL: [https://youthcenters.net.ua/userfiles/books/Znak_yakosti_Rady_Evropy%20A4_24%20\(3\).pdf](https://youthcenters.net.ua/userfiles/books/Znak_yakosti_Rady_Evropy%20A4_24%20(3).pdf) (дата звернення: 06.01.2025).
14. Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 108 с.
15. Махновець Ю. Тренінг у неформальній освіті вчителів нової української школи. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2018. Вип. 18. С. 172-182.
16. Наказ Міністерства освіти і науки № 977 від 11.07.2019 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>. (дата звернення: 06.01.2025).
17. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів: [монографія]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.
18. Савельєв Є. В. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 1(61). С. 228-232. URL: <http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/394/422> (дата звернення: 06.01.2025).
19. Співак Я. Неформальна освіта як вектор професійної самореалізації особистості. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. № 5(97). С. 44-55. URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/196456> (дата звернення: 06.01.2025).

REFERENCES

1. Adams S., Farelly T., Holland J. Non-formal Education for Sustainable Development: A Case Study of the «Children in the Wilderness» Eco-Club Programme in the Zambezi Region. *Journal of Education for Sustainable Development*. 2020. Volume 14, Issue 2. R. 117-139. <https://doi.org/10.1177/0973408220980871>. (дата звернення: 06.01.2025)
-

2. Castillo Lucía Mendoza. Lo Que La pandemia enseñó sobre la educación a distancia [What the Pandemic Taught Us about E-learning]. *Rlee Nueva Epoca*. 2020. Vol. L, Numero Especial. P. 343-352. URL: https://ri.iberomx/bitstream/handle/iberomx/4944/RLEE_50_03NE_343.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data zvernennia: 06.01.2025). [in Spain]
3. Denkowska Sabina, Fijorek Kamil, Węgrzyn Grażyna. Formal and Non-Formal Education and Training As an Instrument Fostering Innovation and Competitiveness in EU Member Countries. *Journal of Competitiveness, Universia Holding*. Vol. 12, No. 3, 2020. P. 82-98. URL: <https://wir.ue.wroc.pl/info/article/WUT0f086a67ae1f4a4cb343f14010de7f6b/Publication+%E2%80%93+Formal+and+Non-Formal+Education+and+Training+As+an+Instrument+Fostering+Innovation+and+Competitiveness+in+EU+Member+Countries+%E2%80%93+Wroclaw+University+of+Economics+and+Business?ps=20&lang=en&pn=1&cid=150322> (data zvernennia: 06.01.2025).
4. Foresto E. Aprendizajes formales, no formales e informales. Una revision teorica holistica [Formal, Non-formal, and Informal Learning. A Holistic Theoretical Review]. *Context osde Educación*. 2020. No. 29 (21). P. 24-36. URL: https://ri.conicet.gov.ar/bitstream/handle/11336/145203/CONICET_Digital_Nro.c6f0e246-605c-469e-ae62-5c7ab3bb1503_A.pdf?sequence=2&isAllowed=y (data zvernennia: 06.01.2025). [in Spain]
5. Manurung Paisal, Karimaliana, Ansi Rahma Yunita, Harahap DianAnggraini, Ginting Datulina, Subagiharti Heni. The Involvement of Non-formal Education in Students' Learning Needs during the COVID-19 Epidemic. *International Journal for Educational and Vocational Studies*. 2021. Vol. 3, No. 4. P. 287-292. URL: <https://ojs.unimal.ac.id/ijevs/article/view/5901/3005> (data zvernennia: 06.01.2025).
6. Souto-Seijo Alba, Estévez Iris, Iglesias Fustes Verónica, González-Sanmamed Mercedes. Entre lo formal y lo no formal: un análisis desde la formación permanente del profesorado [Between Formal and Non-formal: an Analysis from the Perspective of Continuing Teacher Training]. *Educator*. 2020. Vol. 56/1. P. 91-107. URL: <https://educar.uab.cat/article/view/v56-n1-souto-estevez-iglesias-gonzalez/1095-pdf-es>. (data zvernennia: 06.01.2025). [in Spain]
7. Sydorenko V., Shorobura I., Ponomarenko A., Dei M., Dzhus O. Application of Technologies of Formal and Non-formal Education for Continuous Professional Development of the Modern Specialist]. *Revista Tempos e Espaçoem Educação*. 2020. Vol. 13, No.32. P. 1-24. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7641450>. (data zvernennia: 06.01.2025). [in Spain]
8. The European Knowledge Centre for Youth Policy. URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/glossary> (data zvernennia: 06.01.2025).
9. Babakina O., Bludova Yu. Vykorystannia resursiv neformalnoi osvity yak faktora uspishnoi profesiinoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia [Using Non-formal Education Resources as a Factor in the Successful Professional Self-realization of a Future Teacher]. *Liudynoznavchi studii. Seriiia «Pedahohika»*. 2021. No. 12 (44). S. 18-22. URL: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/300/279> (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]
10. Vashchenko L.I. Pidhotovka fakhivtsiv dlia roboty z doroslymy u sferi neformalnoi osvity [Training Specialists to Work with Adults in the Field of Non-formal Education]. *Transformatsii ukrainskoi shkoly*. 2019. No. 4(187). S. 24-27. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/175309/178233> (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]
11. Dehtiarova N., Hontar O., Vernydub H. Stavlennia do masovykh vidkrytykh onlain-kursiv yak formy neformalnoi osvity [Attitudes towards Massive Open Online Courses as a Form of Non-formal Education]. *Fizyko-matematychna osvita*. 2021. No. 6. Tom 32. S. 18-22. URL: <https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/132/84> (data zvernennia: 06.01.2025). [in

Ukrainian]

12. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2017, No. 38-39. S. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]

13. Znak yakosti Rady Yevropy dlia molodizhnykh tsestriv [Council of Europe Quality Label for Youth Centres]. URL: [https://youthcenters.net.ua/userfiles/books/Znak_yakosti_Rady_Evropy%20A4_24%20\(3\).pdf](https://youthcenters.net.ua/userfiles/books/Znak_yakosti_Rady_Evropy%20A4_24%20(3).pdf) (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]

14. Lukianova L.B., Anishchenko O.V. *Osvita doroslykh: korotkyi terminolohichnyi slovnyk* [Adult Education: a Short Terminological Dictionary]. Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 2014. 108 s. [in Ukrainian]

15. Makhnovets Yu. *Treninh u neformalnii osviti vchyteliv novoi ukrainskoi shkoly* [Training in Non-formal Education for Teachers of the New Ukrainian School]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*. 2018. Vyp. 18. S. 172-182. [in Ukrainian]

16. Nakaz Ministerstva osvity i nauky No. 977 vid 11.07.2019 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh proqram, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity» [Order of the Ministry of Education and Science No. 977 dated July 11, 2019 «On Approval of the Regulations on the Accreditation of Educational Programs for the Training of Higher Education Applicants»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>. (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]

17. Pavlyk N.P. *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity maibutnikh sotsialnykh pedahohiv* [Theory and Practice of Organizing Informal Education of Future Social Educators]: [monohrafiia]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2018. 350 s. [in Ukrainian]

18. Saveliev Ye.V. *Neformalna osvita yak instrument rozvytku dodatkovykh mozhlyvostei molodi* [Non-formal Education as a Tool for Developing Additional Opportunities for Youth]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. 2021. No. 1(61). S. 228-232. URL: <http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/394/422> (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]

19. Spivak Ya. *Neformalna osvita yak vektor profesiinoi samorealizatsii osobystosti* [Non-formal Education as a Vector of Professional Self-realization of the Individual]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*. 2019. No. 5(97). S. 44-55. URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/196456> (data zvernennia: 06.01.2025). [in Ukrainian]

**ONLINE COURSES OF NON-FORMAL EDUCATION:
NEW OPPORTUNITIES OR EDUCATIONAL SPAM?**

Taras KUSHNIR

PhD in Economics,

Associate Professor at the Marketing Department of

Lviv Ivan Franko National University,

Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1643-2273

e-mail: taras_kushnir@ukr.net

Abstract. The article is devoted to consideration of the essence of non-formal education, the development of which in modern realities is noted as very dynamic and active. Determining the content and features of the interpretation of non-formal education is necessary from the point of view of understanding and possibilities of evaluating its effectiveness and importance. In the system of components of non-formal education, the most dynamic development is characteristic of such elements as online courses, webinars, trainings, etc. It was determined that among the reasons for the active spread of non-formal education are: 1) its demand from the side of formal education in order to meet the accreditation criteria of educational programs; 2) purposeful actions of interested persons in discrediting the formal system of higher education; 3) quick result; 4) practically 24/7 availability; 5) the coronavirus pandemic, pandemic restrictions and the formal education system's unpreparedness for them.

The article focuses on open online courses, the value and usefulness of which, in the opinion of the author, are significantly exaggerated. This is because most courses do not offer quality content, largely duplicating the content of traditional courses taught in the formal education system.

At the same time, the article substantiates the conditions for the development of an effective online course, which include: 1) unique content; 2) high-quality, unique and relevant to the content of lectures tasks for test control; 3) involvement of well-known and popular people in the industry in video lectures; 4) combined use of video lectures and SCORM technologies; 5) determination of the actual cost of time required to complete the course and, accordingly, the indication of this time in the certificate based on the results. These recommendations are necessary in order to «screen out» the «certificate hunters» from taking the courses and leave only highly motivated students who will feel the real marginal benefit from taking each online course.

Keywords: non-formal education, formal education, online course, video lecture, test tasks, adult education, certificate.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2025 р.